

جایگاه تشیع

قسمت اوّل : کلیات

الف) اهداف

- ۱- هدف کلی : تبیین جایگاه تشیع به عنوان حقیقت اسلام
- ۲- اهداف آموزشی :
 - درک معنای شیعه و کاربرد آن در قرآن و روایات
 - بیان موقعیت حضرت علی (ع) نزد پیامبر اکرم (ص)
 - توجه به وحدت جامعه اسلامی در برابر کفار

ب) پیش‌دانسته‌ها

- ۱- امامت و جانشینی پس از رسول خدا (ص)
- ۲- نام ائمه اطهار (صلوات الله علیهم)
- ۳- موارد نصب حضرت علی به جانشینی

ج) اصطلاحات علمی درس

- ۱- شیعه : در لغت به معنای پیرو و یاری‌دهنده و در اصطلاح فرهنگ اسلامی به مسلمانانی شیعه گفته می‌شود که معتقدند پیامبر اکرم (ص) جانشینان خود را از طرف خداوند معین و منصوب کرده که اولین آن‌ها حضرت علی (ع) است.
- ۲- وحدت امت اسلامی : مجموعه گروه‌ها و فرقه‌ها و دسته‌هایی که روی هم مجموعه مسلمانان را تشکیل می‌دهند، رابطه همکاری با یکدیگر داشته باشند و علیه دشمنان مشترک با یکدیگر متحد باشند و اختلافات اعتقادی را با مناظره علمی با یکدیگر در میان بگذارند و کارهایی که سبب

دشمنی و تفرقه می‌شود، انجام ندهند.

۳- **اهل سنت** : آن دسته از مسلمانان هستند که معتقدند رسول خدا (ص) جانشینی پس از خود تعیین نکرد و گروهی از بزرگان پس از رحلت رسول خدا (ص)، ابوبکر را به جانشینی برگزیدند و مردم نیز او را قبول کردند. کسانی نیز که پس از ابوبکر جانشین او شدند، خلیفهٔ مسلمین می‌باشند. لذا آن‌ها معتقدند که امام علی (ع) خلیفهٔ چهارم و امام حسن (ع) خلیفهٔ پنجم هستند.

د) ارتباط با درس قبل

در درس چهارم، ضرورت تداوم رسالت در قالب امامت تبیین گردید. در درس پنجم توضیح داده شد که اولین امام منصوب از طرف خداوند، حضرت علی (ع) است. در این درس جایگاه و موقعیت حضرت علی (ع) نزد پیامبر و شایستگی ایشان برای امامت بحث می‌شود و نیز توضیح داده می‌شود که شیعه که نام پیروان امیرالمؤمنین است با حقیقت اسلام یکی است و تشیع چیزی علاوه بر اسلام نیست.

هـ) محورهای اصلی درس

- ۱- شیعه به معنای پیرو و طرفدار است و کسانی که بر جانشینی حضرت علی (ع) پس از رسول خدا (ص) باقی ماندند، شیعه نامیده می‌شوند.
- ۲- رسول خدا (ص) لفظ شیعه را دربارهٔ پیروان حضرت علی به کار برده است.
- ۳- حضرت علی (ع) تربیت یافتهٔ رسول خدا (ص) است و لایق جانشینی رسول خدا (ص) بود.
- ۴- تأکید بر تشیع و دفاع از اعتقادات حق تشیع مانع حرکت به سوی وحدت امت اسلامی نیست.
- ۵- شیعیان، مانند همهٔ مسلمانان، برای وحدت میان امت اسلامی تلاش می‌کنند.

قسمت دوم : سازماندهی فعالیت یاددهی — یادگیری

الف) ارزشیابی از درس قبل

در ابتدای تدریس، براساس موارد ذکر شده، از درس پیش ارزشیابی به عمل می‌آید.

ب) آماده‌سازی و ایجاد انگیزه

برای ورود به این درس، می‌توان از فیلم‌هایی که نشان‌دهنده زیارت علاقه‌مندان از بارگاه ائمه اطهار است، استفاده کرد و سپس علت چنین محبت بی‌نظیری را جویا شد. هم‌چنین می‌توان از این سؤال آغاز کرد که : چگونه نام پیروان حضرت علی (ع) و جانشینان آن حضرت شیعه شد؟ هم‌چنین می‌توان از لحظه‌های زیبای فیلم‌هایی مانند «امام علی»، «مختارنامه» و فیلم‌های مربوط به عاشورا نیز استفاده کرد.

ج) انتخاب روش تدریس

این درس، جنبه تاریخی و روایی آن غلبه دارد. به همین جهت دبیر باید از روش‌هایی استفاده کند که متناسب با محتوای درس باشد، مانند روش داستان‌گویی.

د) اجزای تدریس

در تدریس دبیر، باید اجزای زیر گنجانده شود :

ردیف	اجزای تدریس
۱	قرائت و ترجمه آیات
۲	انجام فعالیت پیام آیات
۳	تبیین معنای شیعه در قرآن و کلام پیامبر (ص)
۴	توضیح جایگاه امام علی (ع) نزد پیامبر اکرم (ص)
۵	توضیح بخش برای مطالعه
۶	تبیین حدیث «انا مدینه العلم»
۷	توضیح علت علاقه عدالت‌خواهان به امیرالمؤمنین
۸	انجام فعالیت تحقیق
۹	تبیین ضرورت وحدت مسلمانان

۱- قرائت و ترجمه آیات

دانش‌آموزان، در ابتدای تدریس، به تمرین قرائت می‌پردازند و ترجمه آیات را تکمیل می‌کنند.

۲- انجام فعالیت پیام آیات

در این فعالیت، دانش‌آموزان باید آیات مربوط به هر پیام را مشخص کنند.

پیام اول از آیه ۸۳ سوره صافات و آیه ۱۵ سوره قصص، پیام دوم از آیه ۸۳ سوره صافات و پیام سوم از آیه ۱۵ سوره قصص به دست می‌آیند.

۳- تبیین معنای شیعه در قرآن کریم و کلام پیامبر (ص)

این تبیین به دانش‌آموزان کمک می‌کند که بدانند کلمه «شیعه» اختراع پیروان ائمه اطهار (صلوات الله علیهم) نیست، بلکه در همان زمان رسول خدا (ص) برای پیروان امیرالمؤمنین به کار رفته است. یعنی رسول خدا از آینده امت اسلامی به مردم خبر داده و از اختلاف آینده هشدار داده و فرموده که در این اختلافات، حق با علی (ع) است و هرکس از او پیروی کند، از حقیقت اسلام پیروی کرده است.

توجه: روشن است که هم شیعه و هم اهل سنت می‌کوشند حقانیت خود را اثبات کنند. معنای این کوشش آن است که یکی از این دو جریان حق است. زیرا در تاریخ اسلام و در عمل پیامبر اکرم، یا ایشان امیرالمؤمنین را به جانشینی منصوب کرده و ما شیعیان درست می‌گوییم، یا منصوب نکرده و اهل سنت درست می‌گویند. بنابراین حق با یکی از این دو عقیده است و عقیده دیگر باطل است. اما این تلاش علمی، مانع از آن نیست که به لحاظ فقهی هم شیعه اهل سنت را مسلمان بدانند و هم اهل سنت شیعه را مسلمان بخواند.

پس تلاش ما برای اثبات حقانیت خود و ثابت کردن این مطلب که اسلام حقیقی را باید از طریق حضرت علی (ع) و جانشینان آن بزرگوار به دست آورد، به معنای این نیست که گروه‌های دیگر از جهت فقهی و کلامی مسلمان نیستند، بلکه آنان مسلمانانی هستند که در برخی عقاید خود دچار خطا شده‌اند.

۴- توضیح جایگاه امام علی نزد پیامبر اکرم (ص)

تبیین این جایگاه به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا مقام عصمت آن حضرت را بهتر درک کنند و بدانند که رسول خدا (ص) ایشان را برای این مقام تربیت کرده است.

البته این کار، منافاتی با اختیار امیرالمؤمنین ندارد. رسول خدا (ص) در میان عموها و پسرعموها و سایر اقوام و خویشان و اهالی مکه و مدینه، لایق‌تر و شایسته‌تر از حضرت علی (ع) برای این تربیت

خاص نیافت. یعنی استعدادی که خداوند در وجود حضرت علی (ع) قرار داده بود، او را آماده پذیرش تربیت رسول خدا (ص) می کرد. و حضرت علی با آگاهی و اختیار خود این تربیت را پذیرا می شد. برای درک بهتر نحوه تربیت حضرت علی بسیار مناسب است که بخش هایی از خطبه قاصعه را در کلاس بخوانیم، یا از دانش آموزی بخواهیم که خواندن آن بخش را تمرین کند و در کلاس بخواند. هم چنین، خوب است دانش آموزی را تشویق کنیم که آن بخش از خطبه را با طراحی زیبا در یک برگه کاغذ بنویسد و در کلاس نصب نماید.

۵- توضیح بخش برای مطالعه

در «برای مطالعه» فضائل دیگری از حضرت علی (ع) آمده است. خوب است دبیر دانش آموزان علاقه مند را تشویق کند که خودشان گزارشی از این بخش در کلاس ارائه نمایند.

۶- تبیین حدیث «انا مدینه العلم...»

این حدیث که جایگاه علمی امیرالمؤمنین را نشان می دهد، دارای نکاتی است که باید آن نکات در کلاس توضیح داده شود.

۷- توضیح علت علاقه عدالت خواهان به حضرت علی (ع)

یکی از عواملی که سبب شکل گیری جبهه خاصی به طرفداری از امام علی (ع) شد، موضع عدالت خواهانه آن حضرت در مسائل اجتماعی و نظام حکومتی بود، آن حضرت بر مبنای آیه شریفه «یا ایها الناس انا خلقناکم من ذکر و انثی و جعلناکم شعوباً و قبائل لتعارفوا ان اکرمکم عندالله اتقاکم» همه مسلمانان را یکسان می دید و میان مسلمانان مکه و مدینه (مهاجر و انصار) و مسلمانان عراق و مصر و ایران و سایر سرزمین های اسلامی تفاوت قائل نبود و در حکومت عادلانه ایشان، جایگاه مردم عادی برتر از خواص و اشراف بود.

توجه: تأکید بر موضع عدالت خواهانه امام علی (ع) سبب جلب علاقه دانش آموزان به اسلام و تشیع می شود. آنان درمی یابند که پیروان امام علی (ع) در تاریخ اسلام به دنبال حق و عدالت بودند. آنچه امروزه در رسانه های مخالف با اسلام و تبلیغات وهابی ها گفته می شود که شیعیان یک فرقه متعصب و دارای افکار شرک آلود هستند، با بیان اندیشه اصیل شیعی که یکی از محورهای آن عدالت خواهی است، خنثی می شود. توضیحات بیشتر در این باره را در قسمت «تمهیدات» ملاحظه کنید.

۸- انجام فعالیت تحقیق

این تحقیق، مربوط به نامه امیرالمؤمنین به مالک اشتر است. وقتی که امام علی (ع) مالک را به فرمانداری مصر منصوب کرد، یک نامه طولانی به وی نوشت که «منشور حکومت داری اسلام»

محسوب می‌شود. در این منشور، نگرش عدالت خواهانه امیرالمؤمنین، محور حکومت داری اسلامی قرار گرفته است.

دانش آموزان باید به کتاب نهج البلاغه مراجعه کنند و با مطالعه این نامه جمله‌هایی که نشان‌دهنده موضع عدالت خواهانه امیرالمؤمنین است را استخراج نمایند.

این فعالیت، هم سبب آشنایی بیشتر دانش آموزان با نهج البلاغه می‌شود و هم آنان را با اندیشه‌های والای امیرالمؤمنین آشنا می‌کند.

خوب است که دانش آموزان را به این نکته توجه دهیم که علاوه بر حقانیت امیرالمؤمنین به عنوان امام اول و جانشین رسول خدا (ص) یکی از عواملی که سبب شد ایرانیان به آن حضرت عشق و محبت پیدا کنند، قیام آن حضرت به عدالت و برابر دیدن همه مسلمانان و مخالفت با روش حاکمانی بود که عرب را بر غیرعرب برتری می‌دادند.

۹- تبیین ضرورت وحدت مسلمانان

با توجه به این که این درس درباره «جایگاه تشیع» است و محور تشیع نیز امامت می‌باشد، در این موضوع میان شیعیان و اهل سنت اختلاف است.

ورود به این بحث نباید به گونه‌ای باشد که روحیه تفرقه و خصومت را در ما تقویت کند. خصومت و تفرقه در امت اسلامی فقط به نفع استکبار جهانی و به ضرر مجموعه امت اسلامی تمام می‌شود.

در پیرامون ما جریان‌ات انحرافی وجود دارند که به این خصومت دامن می‌زنند. لذا ما معلمین باید با هوشیاری و دقت کامل عمل کنیم و نکات زیر را رعایت نماییم.

الف) در تبیین حقیقت تشیع و اصل محوری آن (امامت) نباید سستی و کاهلی نشان دهیم. ما نباید در مقابل هجومی که به اصل امامت می‌شود ساکت باشیم و دست روی دست بگذاریم و این بی‌توجهی را به حساب وحدت بگذاریم. این سستی و کاهلی سبب می‌شود که شبهات و ایرادات، ذهن و فکر فرزندان ما را به خود مشغول کند و به تدریج به سستی عقیده آنان منجر شود.

با تشکیل جلسات علمی، نشریات، سخنرانی‌ها، روزنامه‌های دیواری، فیلم و نظایر آن می‌توانیم عقیده به امامت را تقویت کنیم. فیلمی مانند فیلم مختارنامه در شان دادن حقانیت تشیع بسیار کارساز است.

ب) ما معلمین دینی باید نسبت به شبهات و هابیت آگاه باشیم و جواب‌های آن را بدانیم تا بتوانیم در موقع لزوم به دفاع علمی از اعتقادات خود اقدام کنیم و دانش آموزان احساس کنند که تشیع یک عقیده درست و عقلانی بسیار والاست.

برای دستیابی به اطلاعات لازم، کافی است برخی از سایت‌های معتبر را شناسایی کنیم و از محتوای آن‌ها استفاده نماییم.

ج) جریان وهابیت را که یک جریان ارتجاعی و متحجرانه و انحرافی است و توسط سازمان‌های جاسوسی مستکبرین و سلاطین جور در دنیای اسلام تقویت می‌شوند، از عامه اهل سنت جدا کنیم و ویژگی‌های این گروه را به دانش‌آموزان نشان دهیم. یعنی بر وحدت و برادری با مردم اهل سنت عملاً تأکید کنیم و علیه وهابیت افشاگری نماییم.

به دانش‌آموزان یاد دهیم که به نمادهای اهل سنت که عامه مردم اهل سنت به آن‌ها احترام می‌گذارند، اهانت نکنیم. یعنی در عین حال که معتقدیم برخی از کسانی که اهل سنت به آن‌ها معتقدند، در حق اهل بیت ظلم کرده و جفا نموده‌اند، اما به آن‌ها توهین نمی‌کنیم.

ه) انجام بخش اندیشه و تحقیق

در این قسمت چهار سؤال مطرح شده است.

سؤال اول. درباره رعایت اصل عدالت و مساوات در حکومت امیرالمؤمنین است. دانش‌آموزان می‌توانند با مراجعه به کتاب‌های تاریخی یا به نهج البلاغه، نمونه‌هایی را به دست آورند. پاسخ سؤال دوم در متن درس آمده است.

پاسخ سؤال سوم نیز جدایی ناپذیری حضرت علی (ع) و حق می‌باشد. در پاسخ سؤال چهارم نیز دانش‌آموزان باید میان حدیث ثقلین و حدیث «علی با قرآن و قرآن با علی است» ارتباط برقرار نمایند. در حدیث ثقلین آمده که عترت و قرآن از یکدیگر جدایی ناپذیرند. یکی از مصادیق عترت، حضرت علی (علیه السلام) است. و این حدیث هم که می‌فرماید «علی با قرآن و قرآن با علی است» تأکید بر حدیث ثقلین است.

و) ارزشیابی از میزان یادگیری

موارد زیر باید در ارزشیابی این درس مورد نظر باشد :

- ۱- قرائت و ترجمه آیات
- ۲- انجام فعالیت پیام آیات
- ۳- توانایی بیان معنای شیعه و کاربرد آن در قرآن و حدیث
- ۴- تبیین رابطه میان اسلام و تشیع

- ۵- توضیح چگونگی تربیت حضرت علی توسط پیامبر
- ۶- تبیین حدیث «انا مدینه العلم...»
- ۷- تبیین رابطه عدالت خواهی حضرت علی و گرایش مردم به ایشان
- ۸- انجام فعالیت تحقیق
- ۹- تبیین دلایل وحدت امت اسلامی
- ۱۰- بیان شیوه های وحدت
- ۱۱- انجام بخش اندیشه و تحقیق و پاسخ به سؤال های آن
- ۱۲- بیان قسمت برای مطالعه
- ۱۳- همکاری و مشارکت در تدریس

قسمت سوم : تمهیدات

الف) دانستنی های ضروری

در باره مساوات و عدالت نژادی

در آیه ۱۱ سوره حجرات می خوانیم: «یا ایها الذین ءامنوا لایسخر قوم من قوم عسی أن یکونوا خیراً منهم ولا نساء من نساء عسی أن یکن خیراً منهم ولا تلمزوا انفسکم ولا تنابزوا باللقاب بش الاسم الفسوق بعد الایمان و من لم یتب فاولئک هم الظالمون. ای کسانی که ایمان آورده اید، هیچ قومی حق ندارد قومی دیگر را مسخره کند چه بسا که آنان از ایشان بهتر باشند و هیچ زنانی حق ندارند زنان دیگر را مسخره کنند. چون ممکن است آنان از ایشان بهتر باشند و هرگز عیب های یکدیگر را بر ملا نکنید. و زنهار لقب بد برای یکدیگر نگذارید و این بد جور اسم گذاری است که بعد از ایمان، باز هم یکدیگر را به فسوق یاد کنید و هرکس توبه نکند همه آنان از ستمکارانند.»

در این آیه مسخره کردن اقوام نهی شده است. مسخره کردن آن گاه رخ می دهد که مسخره کننده آن قوم را کوچک و حقیر بیندارد و قوم خود را برتر از آن قوم فرض کند.

در همین سوره، در آیه ۱۳، خداوند ریشه این دستور را بیان می فرماید و تأکید می کند که چون همه اقوام از یک مرد و زن آفریده شده اند، از جهت نژادی تفاوتی ندارند و نژادها و اقوام و خانواده ها فقط سبب شناسایی و تشخیص اقوام و افراد از یکدیگر می شود :

« یا ایها الناس انا خلقناکم من ذکر و انثی و جعلناکم شعوباً و قبائل لتعارفوا ان اکرکم عند الله تفاکم ان الله علیم خبیر »

آیه اول وقتی نازل شد که گروهی از قوم بنی تمیم، یاران فقیر و بی نام و نشان پیامبر اکرم، مانند بلال، سلمان، عمار، خباب، صهیب و سالم مولای ابی حذیفه را مسخره می کردند. چون آنان را از خود پایین تر می پنداشتند و این، ریشه در جاهلیت عرب داشت. این آیه نازل شد و کار آنان را به شدت تقبیح کرد. هم چنین گفته شده که این آیه درباره ثابت بن قیس که فردی عادی بود نازل شده است. او گوشش سنگین بود. روزی هنگام نماز صبح که هنوز هوا تاریک بود وارد مسجد شد و برای این که صدای پیامبر را بشنود از صف ها عبور کرد تا به مردی رسید. آن مرد گفت: مگر بیش از یک جا می خواهی؟ خوب، همین جا بنشین. ثابت هم نشست. وقتی هوا روشن شد، آن مرد از روی حقارت پرسید: این کیست؟ (و نپرسید که تو کیستی). ثابت گفت: من ثابت بن قیس هستم. آن مرد دوباره از روی مسخره گفت: هان، فرزند فلان زن (و اسم مادر ثابت را برد). ثابت سرش را از روی خجالت پایین انداخت. در همین موقع، پیامبر آیه را قرائت کرد.

در حجة الوداع رسول خدا (ص) برای مردم خطبه خواند و در قسمتی از آن فرمود: ای مردم، آگاه باشید که پروردگارتان یکی است، آگاه باشید که پدرتان یکی است و آگاه باشید که هیچ فضیلتی برای عرب بر غیرعرب نیست و هیچ غیرعرب بر عرب فضیلت ندارد، هیچ سیاهی بر سرخی و هیچ سرخی بر سیاهی فضیلت ندارد، مگر به تقوا که گرمی ترین شما نزد خدا با تقواترین شماست. با شما هستم، آیا مطلب را رساندم؟ همه گفتند بله یا رسول الله. فرمود: پس حاضرین به غایبین برسانند.

رسول خدا (ص) صباغه دختر زبیر بن عبدالمطلب را که از قبیله مشهور بنی هاشم بود، برای مقداد بن اسود که به ظاهر شرافت قومی نداشت، خواستگاری کرد و به ازدواج او درآورد، تا مردم به او تاسی کنند.^۱

ب) منابع

- ۱- رسالت تشیع در دنیای امروز، علامه طباطبائی، بوستان کتاب (معلم و دانش آموز)
- ۲- شیعه در اسلام، علامه طباطبائی، بنیاد فرهنگی علامه طباطبائی (معلم و دانش آموز)
- ۳- گلچین از معارف تشیع، علامه طباطبائی، بوستان کتاب (معلم)

۱- تفسیر المیزان ذیل آیات ۱۱ تا ۱۸ سوره حجرات.

- ۴- سقیفه، علامه عسکری، مرکز فرهنگی انتشاراتی منیر (معلم و دانش آموز)
- ۵- گزیده راهنمای حقیقت، آیت الله سبحانی، نشر شعر (معلم و دانش آموز)
- ۶- مبانی نظری حبّ اهل بیت، اصغر طاهرزاده، گروه فرهنگی المیزان (معلم و دانش آموز)
- ۷- تمدن زایی شیعه، اصغر طاهرزاده، گروه فرهنگی المیزان (معلم و دانش آموز)
- ۸- پاسخ جوان شیعی، محمد طبری، نشر شعر (دانش آموز)
- ۹- روش شناسی به پرسش های اعتقادی، محسن عباسی ولدی، انتشارات جامعه الزهراء (معلم)

وضع فرهنگی و سیاسی عصر ائمه (علیهم السلام)

قسمت اول : کلیات

الف) اهداف

- ۱- هدف کلی : آشنایی اجمالی با وضع فرهنگی و سیاسی عصر ائمه (علیهم السلام)
- ۲- اهداف آموزشی :
 - تبیین عوامل انحراف در مسیر تعیین شده از جانب پیامبر
 - شناخت مسائل جدیدی که با توسعه سرزمین های اسلامی پدید آمد .

ب) پیش دانسته ها

تاریخ اجمالی اسلام
ائمه اطهار (صلوات اله علیهم)
بنی امیه
بنی عباس

ج) اصطلاحات علمی درس

- ۱- تحریف حدیث : دستکاری در لفظ و معنای حدیث، به طوری که مقصود اصلی حدیث از دست برود.
- ۲- جعل حدیث : ساختن سخنانی و نسبت دادن آن سخنان به پیامبر یا ائمه (صلوات الله علیهم)
- ۳- اهل کتاب : به پیروان پیامبرانی که دارای کتاب آسمانی بودند، اهل کتاب می گویند، که از همه مشهورتر، یهودیان و مسیحیان می باشند.
- ۴- حکومت عدل نبوی : حکومتی که رسول خدا (ص) در ده سالی که در مدینه بود، به وجود آورد.

۵- **سلطنت قیصری و کسرای:** قیصر، نام پادشاهان روم و کسری، نام پادشاهان ایران در دوره ساسانی بود. سلطنت آنان، یک سلطنت اشرافی و استبدادی بود که فقط براساس تصمیم پادشاه اداره می شد.

۶- **جاهلیت قبل از اسلام:** از آن جا که فرهنگ مردم عرب، قبل از اسلام، آمیخته با خرافات و براساس جهل و نادانی بود، پیامبر اکرم (ص) تمام آن دوره را، دوره جاهلی نام گذاشت.

۷- **جاهلیت بعد از اسلام:** از آن جا که بعد از رحلت پیامبر (ص) و با گذشت زمان، گروه هایی از مردم، به خصوص حکومت های جور، برخی از رسم ها و فرهنگ جاهلی را دوباره زنده کردند، این بازگشت به جاهلیت را، جاهلیت بعد از اسلام می نامند.

د) ارتباط با درس گذشته

در درس گذشته جایگاه تشیع در تاریخ اسلام مورد بحث قرار گرفت. در درس پنجم نیز ضرورت ادامه یافتن دو قلمرو از مسئولیت های رسول خدا (ص)، پس از رحلت آن بزرگوار، تبیین شد. در این درس می خواهیم وضعیت پیش آمده پس از پیامبر اکرم (ص) را بررسی کنیم و ببینیم که چه تحولاتی در آن عصر اتفاق افتاد. با بررسی این وضعیت، دانش آموزان بهتر می توانند دلایل اقدامات امامان بزرگوار را دریابند و به شیوه های عمل آنان پی ببرند.

ه) محورهای اصلی درس

۱- راه سپاس گزاری از رسول خدا - صلی الله علیه و آله - ادامه دادن راه آن حضرت است.
۲- پس از رحلت رسول خدا - صلی الله علیه و آله - مسیر هدایت و رهبری دچار انحراف شد و امامت ظاهری حضرت علی - علیه السلام - استقرار نیافت.
۳- از جمله انحراف های پیش آمده بعد از رسول خدا (ص)، ممنوعیت نوشتن احادیث آن حضرت بود.

۴- گسترش دنیای اسلام پس از پیامبر (ص) سبب طرح مسائل جدید فرهنگی و اجتماعی شد.
۵- برخی از عالمان وابسته به قدرت - به ویژه در دوره بنی امیه - به جعل احادیث پرداختند.
۶- در قرون اولیه اسلام، شخصیت هایی ظهور کردند که اندیشه های قابل اعتمادی نداشتند اما رهبری فکری مردم را به دست گرفته بودند.

۷- از مهم ترین انحراف ها پس از پیامبر اکرم (ص)، شکل گیری حکومت های ظلم و جور بود.

قسمت دوم : فعالیت یاددهی – یادگیری

الف) ارزشیابی از درس قبل

در ابتدای تدریس، براساس موارد ذکر شده، از درس قبل ارزشیابی به عمل می آید.

ب) آماده سازی و ایجاد انگیزه

برای توجه دانش آموزان به این درس، می توان واقعه کربلا را طرح کرد و این سؤال را مطرح نمود که چرا اندک زمانی پس از رحلت رسول خدا (ص) فرزندان آن حضرت را این گونه شهید کردند. هم چنین می توان از فیلم هایی که درباره واقعه کربلا تهیه شده استفاده نمود.

ج) اجزای تدریس

در روش یا روش هایی که دبیر برای تدریس انتخاب می کند، باید اجزای زیر گنجانده شود :

ردیف	اجزای تدریس
۱	قرائت و ترجمه آیات
۲	انجام فعالیت پیام آیات
۳	تبیین هشدار قرآن و سخنان امام علی (ع)
۴	انجام فعالیت تطبیق
۵	تبیین عوامل بازگشت به جاهلیت
۶	طرح مشکلات اجتماعی و فرهنگی
۷	توضیح قسمت هایی برای مطالعه

۱- قرائت و ترجمه آیات

در ابتدای تدریس، دانش آموزان، قرائت آیات را تمرین می کنند و ترجمه آن ها را تکمیل می نمایند.

۲- انجام فعالیت پیام آیات

این فعالیت، مدخلی برای ورود به بحث است و دانش‌آموزان با انجام آن، متوجه می‌شوند که چرا باید سرگذشت پیشینیان خود را بدانند و تاریخ اسلام را دقیقاً مطالعه کنند. آنان با این فعالیت درمی‌یابند که خودشان نیز ممکن است اشتباه کنند و به جاهلیت بازگردند. لذا باید با عبرت از تاریخ، عوامل بازگشت به جاهلیت را از میان ببرند.

از آیه ۱۰۹ سورة يوسف درمی‌یابیم که باید در تاریخ گذشتگان نظر کنیم و عبرت بگیریم. از همین آیه درمی‌یابیم که عاقبت کار گذشتگان نتیجه نظر کردن در تاریخ است. از همین آیه به دست می‌آوریم که زندگی آن دسته از اقوام و ملت‌ها مورد قبول خداوند است که تقوا پیشه کرده باشند، با تفکر و تعقل زندگی نموده‌اند و در تصمیم‌گیری‌ها به آخرت توجه کرده باشند. از آیه ۱۴۴ سورة آل عمران درمی‌یابیم که قرآن کریم مسلمانان زمان پیامبر را از بازگشت به جاهلیت بیم می‌دهد.

از همین آیه به دست می‌آوریم که سپاسگزاران واقعی نعمت رسالت آنان هستند که به دوره جاهلیت بازنگردند و به همان شیوه‌ای که پیامبر توصیه کرده، زندگی را ادامه دهند.

از آیه ۱۰۹ سورة يوسف بیان تاریخ گذشتگان برای کسانی عبرت‌آموز است که اهل تفکر و تعقل باشند.

۳- تبیین هشدار قرآن و سخنان امام علی (ع)

بعد از انجام این فعالیت، دبیر به تبیین هشدار قرآن درباره بازگشت مسلمانان به جاهلیت و نتایج و آثار آن می‌پردازد و برای ذکر نمونه، آن را با سخنان امیرالمؤمنین پیوند می‌دهد. آن‌گاه از دانش‌آموزان می‌خواهد که با انجام فعالیت تطبیق، محورهای اصلی سخنان آن حضرت را استخراج نمایند.

۴- انجام فعالیت تطبیق

این فعالیت سبب می‌شود که دانش‌آموزان در کلام امیرالمؤمنین تفکر کنند و با دقت بیشتری پیام‌هایی را که در این سخنان وجود دارد، استخراج نمایند. این سخنان حاوی نشانه‌های متعددی از بازگشت مسلمانان آن دوره به جاهلیت است که دانش‌آموزان باید پنج مورد آن را ذکر کنند، مانند:

پوشیده شدن حق و رواج باطل،

رایج شدن دروغ،

کم بها شدن قرآن،

توجه به ظاهر قرآن و بی‌توجهی به محتوا و حقیقت آن،

اختلاف و پراکندگی میان مردم،

حلال شدن حرام‌ها،
گسترش ظلم و بی‌عدالتی،
سخت شدن زندگی هم بر دین خواهان و هم بر دنیا طلبان،
کمک خواستن از خود ظالمان برای دفع ظلم.
۵- تبیین عوامل بازگشت به جاهلیت

دبیر این سؤال را مطرح می‌کند که چه عواملی موجب شد چنین وضعی را که امیرالمؤمنین ترسیم می‌کند برای جامعه اسلامی آن دوره پدید آید؟

سپس با کمک دانش آموزان به تشریح آن عوامل می‌پردازد و به خصوص درباره روی کار آمدن معاویه و بنی امیه و نقشی که این خاندان در انحراف جامعه اسلامی داشتند، توضیح می‌دهد.

۶- طرح مشکلات اجتماعی و فرهنگی آن دوره

در این مرحله، دبیر شرح هرکدام از مشکلات و مسائل اجتماعی و فرهنگی را طرح می‌کند و درباره آن‌ها توضیح می‌دهد.

توضیح درباره ممنوعیت نوشتن حدیث پیامبر

در زمان خلیفه اول، بنابه پیشنهاد عمر بن خطاب نوشتن احادیث رسول خدا (ص) ممنوع شد. توجیه اصلی برای چنین اقدامی، حفظ موقعیت قرآن کریم نزد مسلمانان بود، اما این کار عواقب بسیار دشواری برای دنیای اسلام داشت، به گونه‌ای که اگر بخواهیم غیر از طریق ائمه اطهار (ع) به سخنان رسول خدا (ص) دسترسی پیدا کنیم، به کمتر حدیث موثق خواهیم رسید. ابوحنیفه از علمای بزرگ اهل سنت و رئیس مذهب حنفی از مذاهب چهارگانه اهل سنت است. وی قیاس را یکی از منابع فقه می‌داند؛ درحالی که قیاس (یا تمثیل منطقی)، نه منطقاً یقین آور است و نه شرعاً حجتی بر صحت و اعتماد به آن وجود دارد.

علت انتخاب این نظر، مشکلی بود که وی با آن روبه‌رو شده بود و ناچار شد راهی برای خروج از بن‌بست پیدا کند. وی بر این نظر بود که در بیشتر موارد، احکام به صورت کلی در قرآن کریم آمده‌اند و به تفصیل و توضیح نیاز دارند اما تعداد احادیثی که از پیامبر اکرم (ص) نقل شده و از نظر سند معتبر است، آن‌قدر اندک است که پاسخ‌گوی مشکلات نیست. علت اصلی این عدم اعتبار، همان منع از نوشتن احادیث بعد از رحلت رسول خدا (ص) بود که زمینه را برای فراموش کردن احادیث و تحریف و جعل آن‌ها فراهم ساخت.

در این‌جا ضروری است تذکر داده شود که این وضعیت، به اهل سنت اختصاص داشت و

شیعیان که از هدایت ائمه اطهار(ع) بهره‌مند بودند، با این مشکل روبه‌رو نبودند؛ زیرا هم احادیث پیامبر اکرم(ص) سینه به سینه از طریق ائمه اطهار(ع) حفظ شده بود و هم از خود آن بزرگواران سخنان فراوانی باقی مانده بود که امکان اجتهاد صحیح را در عصر غیبت به وجود می‌آورد.

توضیح درباره ظهور شخصیت‌های غیر قابل اعتماد

مسئله دیگری که دیر باید به تبیین آن پردازد، پیدایش دو پدیده جعل حدیث و تحریف در اندیشه‌های اسلامی بود. این دو پدیده بیشتر به وسیله حاکمان جور و صاحبان قدرت پدید آمد و تقویت شد؛ زیرا آنان از محبوبیت رسول خدا(ص) نزد مسلمانان مطلع بودند و می‌دانستند که هر مطلب و موضوعی که به ایشان مستند باشد، برای مردم اهمیت و اعتبار دارد. به همین جهت با دادن جایزه و پول، افرادی را وادار به ساختن حدیث از قول پیامبر(ص) کردند. هم‌چنین، آنان که از تحریف قرآن کریم ناتوان بودند و نمی‌توانستند در این کتاب آسمانی دخل و تصرف کنند، به تحریف معنوی اندیشه‌های اسلامی پرداختند.

دیر می‌تواند با ذکر نمونه‌هایی از تحریف اندیشه‌ها و جعل حدیث، عمق این خطر را برای دانش‌آموزان روشن‌تر سازد. (منبع: شماره‌های ۵، ۷ و ۹ در قسمت منابع)

توضیح درباره ظهور شخصیت‌های غیر قابل اعتماد

دیر محترم در این قسمت، باید بین یاران پیامبر اکرم(ص) و افرادی که بعدها به عنوان شخصیت‌های برجسته اسلامی صحنه‌گردان شدند، مقایسه‌ای انجام دهد تا دانش‌آموزان بتوانند تفاوت میان این دو دسته را بهتر درک کنند؛ برای مثال، در زمان خلیفه سوم اصحاب بزرگ رسول خدا(ص)، مانند: ابوذر و عمار به حاشیه رانده شده بودند و امثال کعب الاحبار (یهودی تازه مسلمان) زعامت فکری جامعه را بر عهده گرفته بودند.

طرح این موضوع به عنوان یک مسئله، بدان جهت است که همیشه شخصیت‌ها تأثیر فوق‌العاده‌ای در شکل‌گیری افکار عامه دارند و مردم را — چه در جهت مثبت و چه در جهت منفی — به دنبال خود می‌برند. (منبع: شماره‌های ۵، ۷، ۹، ۱۰ و ۱۲ در قسمت منابع)

توضیح درباره تبدیل حکومت عدل نبوی به سلطنت قیصری و کسریایی

این مسئله که مهم‌ترین انحراف پس از رسول خدا(ص) بود، نیازمند تأکید بیشتر است. همین امر سبب پیدایش فاجعه‌های بزرگی در دنیای اسلام شد که مهم‌ترین آن‌ها شهادت امام حسین(ع) و یاران ایشان و اسارت خانواده بزرگوار آن حضرت بود.

۷- توضیح قسمت‌های برای مطالعه

این درس، دو قسمت «برای مطالعه» دارد که به ذکر نمونه‌ها می‌پردازد. این نمونه‌ها کمک می‌کنند

که مسائل مطرح شده، عینی‌تر و آشکارتر شوند و دانش‌آموزان بتوانند خود را در فضای جریان‌ها و حوادث آن روز قرار دهند.

د) انجام بخش اندیشه و تحقیق

سؤال اول: پاسخ این سؤال، در همان آیه‌های ابتدای درس آمده است. یکی از علت‌های آن، آشنایی با سرنوشت ملت‌ها و علت آن سرنوشت است؛ مثلاً، بدانیم که عاقبت کار کسانی که آیات الهی را تکذیب کردند چه بود. این آشنایی باید به درس گرفتن و عبرت‌آموزی منجر شود.

سؤال دوم: پاسخ این سؤال در دو بند این درس قرار دارد. زمینه اول، منع نوشتن احادیث پس از رحلت پیامبر بود. زمینه دوم، نیاز حاکمان جور و صاحبان قدرت به توجیه موقعیت خود و اقدامات مخالف اسلام آن‌ها بود.

سؤال سوم: در پاسخ این سؤال، به چند تفاوت که در مجموعه درس به‌طور پراکنده آمده است، باید اشاره شود؛ بنابراین، پاسخ این سؤال فقط به قسمت خاصی از درس مربوط نمی‌شود. تفاوت اول، عادلانه بودن حکومت رسول خدا(ص) و تکیه بر ظلم و جور در حکومت‌های بنی‌امیه و بنی‌عباس بود.

تفاوت دوم، گسترش اندیشه‌های اصیل اسلامی توسط رسول خدا(ص) و میدان دادن به اندیشه‌های غیراصیل و تحریف شده در آن حکومت‌ها بود.

تفاوت سوم، عمل دقیق به دستورات و احکام الهی توسط رسول خدا(ص) و زیرپا گذاشتن احکام الهی توسط آن حکومت‌ها بود.

تفاوت چهارم، مشی ساده حکومت‌داری رسول خدا(ص) و مشی اشرافی آن حکومت‌ها بود. تفاوت‌های دیگری هم از متن قابل استخراج است.

ه) انجام فعالیت پیشنهاد

برای انجام دادن این پیشنهاد، لازم است کتاب‌هایی به دانش‌آموزان معرفی گردد. مثلاً کتاب «حماسه حسینی» از استاد شهید مطهری به کلاس آورده شود تا دانش‌آموزان با آن آشنا شوند.

و) ارزشیابی از میزان یادگیری

۱- قرائت و ترجمه آیات

- ۲- انجام فعالیت پیام آیات
- ۳- توانایی تبیین هشدارهای قرآن و امیرالمؤمنین درباره بازگشت به جاهلیت
- ۴- توانایی انجام فعالیت تطبیق
- ۵- شرح عواملی که باعث بازگشت مسلمانان به جاهلیت شد
- ۶- تبیین شکل ممنوعیت حدیث و آثار آن
- ۷- تبیین شکل تحریف در معارف و جعل حدیث
- ۸- تبیین شکل ظهور شخصیت‌های غیر قابل اعتماد
- ۹- تبیین شکل تبدیل حکومت عدل نبوی به سلطنت قیصری و کسری
- ۱۰- توضیح بخش‌های برای مطالعه
- ۱۱- انجام بخش اندیشه و تحقیق
- ۱۲- انجام بخش پیشنهاد
- ۱۳- مشارکت و همکاری در حین تدریس

قسمت سوم : تمهیدات

الف) دانستنی‌های ضروری معلم

۱- تاریخچه‌ای از عصر امامت : این تاریخچه را براساس شرایطی که برای ائمه اطهار(ع) پیش آمده است و مواضعی که آنان گرفته‌اند، می‌توان به هفت مرحله تقسیم کرد :

مرحله اول : دوره امامت حضرت علی(ع) که با رحلت پیامبر اکرم(ص) در سال یازدهم هجری آغاز می‌شود و در سال چهارم هجری با شهادت آن امام پایان می‌پذیرد. این دوره با خلافت سه خلیفه اول همراه است. پس از خلافت خلیفه سوم، مردم به سوی امام روی آوردند. حکومت امام، حدود پنج سال به طول انجامید. در این دوره، معاویه که از زمان خلیفه دوم حاکم شام شده بود، از اطاعت امام سرپیچی کرد و جنگ صفین را علیه امام به راه انداخت.

مرحله دوم : دوره امامت امام حسن(ع) و امام حسین(ع) بود که از سال چهارم هجری آغاز شد و با شهادت امام حسین(ع) در سال ۶۱ هجری به پایان رسید. تمام دوره امامت امام حسن(ع) و ده سال اول امامت امام حسین(ع) همزمان با حکومت معاویه بود. سال آخر زندگی امام حسین(ع) با حکومت

یزید همراه شد و ایشان در دهم محرم سال ۶۱ هجری به شهادت رسید.

مرحله سوم: دوره امامت امام سجاده (ع)، امام باقر (ع) و بخش اول امامت امام صادق (ع) بود. در این دوره، حوادث زیر اتفاق افتاد:

یزید پس از سه سال حکومت، در سال ۶۴ هجری مُرد. معاویه، فرزند یزید، که از کار پدر شرمنده بود، چند ماه حکومت کرد و استعفا داد. پس از او مروان بن حکم روی کار آمد که حکومتش بیش از نه ماه طول نکشید. پس از وی، عبدالملک بن مروان به حکومت رسید و قدرتی وحشتناک به وجود آورد و حق طلبان را به شدت سرکوب کرد و قدرت بنی امیه را احیا نمود. وی تا سال ۸۵ هجری حکومت کرد.

پس از عبدالملک، فرزندش ولید به حکومت رسید و تا سال ۹۶ حکومت کرد. وی ستمگری عیاش بود. امام سجاده (ع) در سال ۹۵ در زمان حکومت ولید و ولایت عهدی هشام به شهادت رسید و امامت امام باقر (ع) آغاز شد.

پس از ولید، به ترتیب سلیمان بن عبدالملک (۹۹-۹۶)، عمر بن عبدالعزیز (۱۰۱-۹۹)، یزید بن عبدالملک (۱۰۵-۱۰۱) و هشام بن عبدالملک (۱۱۴-۱۰۵) به قدرت رسیدند. عمر بن عبدالعزیز ستم به اهل بیت پیامبر را ممنوع کرد و نوشتن احادیث پیامبر را اجازه داد. هشام، امام باقر (ع) را به شهادت رساند.

پس از هشام، به ترتیب ولید بن یزید بن عبدالملک، یزید بن ولید بن عبدالملک، ابراهیم بن ولید بن عبدالملک و مروان بن محمد به حکومت رسیدند. در این دوره، بنی امیه در ضعف بودند تا این که در سال ۱۳۲ هجری عباسیان روی کار آمدند.

مرحله چهارم: دوره دوم امامت امام صادق (ع)، امامت امام کاظم (ع) و بخش اول امامت امام رضا (ع) را شامل می شود که از سال ۱۳۲ تا ۱۹۸ هجری ادامه داشت. اولین خلیفه عباسی عبدالله بن محمد سَنَاق بود. پس از وی، ابو جعفر منصور دوانیقی روی کار آمد. منصور، ظلم و ستم به اهل بیت و یاران آنان را آغاز کرد. وی شیعیان امام صادق (ع) را پس از شناسایی گردن می زد و کمترین کیفر آنان، هزار ضربه شلاق بود. امام صادق (ع) توسط منصور به شهادت رسید. بخشی از حکومت منصور در عصر امامت امام کاظم (ع) بود. پس از منصور، مهدی عباسی و پس از وی هادی عباسی و پس از هادی، هارون به حکومت رسید. هارون که خود را مقتدرترین خلیفه می دانست، تصمیم داشت شیعیان را نابود سازد. امام کاظم (ع) را سال ها در زندان های سخت زندانی کرد و بالاخره ایشان را در زندان به شهادت رساند. در همین زمان، امامت امام رضا (ع) آغاز شد. پس از هارون در سال ۱۹۳، امین روی

کار آمد. در این دوره امام رضا(ع) در مدینه زندگی می‌کرد.

مرحله پنجم: بخش دوم امامت امام رضا(ع) تا شهادت آن حضرت است. این دوره هم‌زمان با حکومت مأمون است. پس از حکومت هارون در سال ۱۹۳، فرزند بزرگ وی، امین، به حکومت رسید اما مأمون او را سرنگون کرد و در سال ۱۹۸ قدرت را به دست گرفت. مأمون که خود را دوستدار اهل بیت(ع) نشان داده بود و از حمایت ایرانیان بهره می‌برد، امام را با تهدید، به مرکز حکومتش در مرو آورد و ولیعهد خود کرد. امام نیز از فرصت ولایت عهدی استفاده کرد و به نشر اندیشه‌های اصیل اسلامی پرداخت. مأمون که دید برنامه‌هایش نه تنها سبب انزوای امام نشده بلکه محبوبیت ایشان را افزایش داده است، در سال ۲۰۳ هجری ایشان را به شهادت رساند.

مرحله ششم: دوره امامت امام محمد تقی(ع)، امام علی نقی(ع) و امام حسن عسکری(ع) است که از سال ۲۰۳ آغاز می‌شود و در سال ۲۶۰ هجری قمری پایان می‌یابد.

این دوره مصادف بود با ادامه حکومت مأمون تا سال ۲۱۸، معتصم (۲۲۰-۲۱۸)، واثق (۲۳۲-۲۲۷)، متوکل (۲۴۸-۲۳۲)، منتصر (۶ ماه)، مستعین (۲۵۲-۲۴۸)، معتز (۲۵۵-۲۵۲)، مهتدی (۲۵۶-۲۵۵) و معتمد (۲۶۰-۲۵۶). امامت امام جواد(ع) در دوره مأمون و معتصم واقع شد و ایشان به وسیله معتصم به شهادت رسید. امامت امام هادی(ع) در زمان حکومت معتصم، واثق، متوکل، منتصر، مستعین و معتز بود. این امام بزرگوار در دوره معتز به شهادت رسید. امامت امام عسکری نیز در دوره معتز، مهتدی و معتمد سپری شد.

این دوره از سخت‌ترین دوره‌های خلافت عباسیان بود. این سه پیشوای بزرگ شیعه در سامرا و مرکز حکومت عباسی، زیر نظارت شدید دستگاه حکومتی زندگی می‌کردند و در همان جوانی به شهادت رسیدند.

مرحله هفتم: از سال ۲۶۰ تا ۳۲۹ هجری قمری و دوره غیبت صغرای امام عصر(عج) است. امام عصر(عج) در سال ۲۶۰ در سن پنج سالگی به امامت رسید. ایشان در همین سن به عنایت خداوند از علم الهی و منصب امامت بهره‌مند بود.

پس از سال ۳۲۹ هجری قمری، دوره غیبت کبرای امام عصر(عج) آغاز شد که تاکنون ادامه دارد.

۲- تحریف در اندیشه‌های اسلامی: پس از روی کار آمدن معاویه و ظلم و ستم‌های وی بر مردم و پس از آن، جنایت‌های فرزندش یزید، به تدریج برای مردم روشن شد که این ستمگران به عذاب جهنم دچار خواهند شد. در این میان، گروهی به نام «مرجئه» پیدا شدند که می‌گفتند نمی‌توان درباره

هیچ کس قضاوت نهایی کرد و گفت این شخص ظالم یا کافر است. چه بسا کسی را که ما ظالم می دانیم، خداوند به بهشت ببرد و مورد لطف خود قرار دهد. در واقع، آنان ایمان ظاهری را کافی می دانستند و عمل را شرط ایمان و نجات از جهنم نمی شمردند.

۳- **شخصیت های غیر قابل اعتماد :** سفیان ثوری از متصوفه و زهادی بود که در زمان امام صادق(ع) زندگی می کرد و برای خود پیروانی داشت که به شیوه او زندگی می کردند. روزی امام صادق(ع) را دید که جامه ای بسیار لطیف پوشیده است. اعتراض کرد و گفت : «این جامه سزاوار تو نیست. تو نباید خود را به زیورهای دنیا آلوده سازی ...»

امام فرمود : «می خواهم سخنی به تو بگویم؛ خوب گوش کن از برای دنیا و آخرت تو مفید است. اگر به راستی اشتباه کرده ای و حقیقت دین اسلام را درباره این موضوع نمی دانی، سخن من برای تو سودمند خواهد بود اما اگر هدف این است که در اسلام بدعتی ایجاد کنی و حقایق را منحرف سازی، مطلب دیگری است و این سخنان به تو سودی نخواهد داد. ممکن است تو وضع ساده و فقیرانه رسول خدا و صحابه آن حضرت را در آن زمان، پیش چشم خود مجسم سازی و گمان کنی که مسلمانان تا روز قیامت یک نوع تکلیف و وظیفه دارند که باید همان را نمونه قرار دهند و همیشه فقیرانه زندگی کنند اما من به تو بگویم که رسول خدا(ص) در زمان و محیطی زندگی می کرد که فقر و تنگ دستی برآن حاکم بود و عموم مردم از داشتن لوازم اولیه زندگی محروم بودند. وضع خاص زندگی رسول خدا(ص) و صحابه آن حضرت، به وضع عمومی آن روزگار مربوط می شود. ولی اگر در عصری و روزگاری وسایل زندگی فراهم شد و شرایط بهره مندی از موهبت های الهی به وجود آمد، سزاوارترین مردم برای بهره بردن از آن نعمت ها نیکان و صالحان اند، نه فاسقان و بدکاران؛ مسلمانان اند نه کافران.

تو چه چیز را در من عیب می شمری؟ به خدا قسم، من با وجود این که می بینی از نعمت ها و موهبت های الهی استفاده می کنم، از زمانی که به حد بلوغ و رشد رسیده ام، شب و روز مراقبم تا اگر حقی در مالم پیدا شود، فوری آن را بپردازم.»^۱

۴- **مقام و منزلت ائمه اطهار(ع) در زیارت جامعه کبیره :** ... أَنْتُمْ نُورُ الْأَخْيَارِ وَ هُذَاهُ الْأَبْرَارِ وَ حُجَجُ الْجَبَّارِ بِكُمْ فَتَحَ اللَّهُ وَ بِكُمْ يَخْتِمُ وَ بِكُمْ يَنْزِلُ الْغَيْثُ وَ بِكُمْ يُمِسِكُ السَّمَاءُ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ وَ بِكُمْ يُنْفِسُ اللَّهُمَّ وَ يَكْشِفُ الضَّرَّ وَ عِنْدَكُمْ مَا نَزَلَتْ بِهِ رُسُلُهُ وَ هَبَطَتْ بِهِ مَلَائِكَتُهُ وَ إِلَى جَدِّكُمْ ...

۱- تحف العقول، ص ۳۴۸ تا ۳۵۴ و اصول کافی، ج ۵، باب المعیشه ص ۶۵ تا ۷۱

... أَنْتُمْ أَهْلُهُ وَ مَعْدِنُهُ وَ مِيرَاثُ التُّبُوَّةِ عِنْدَكُمْ وَ إِيَابُ الْخَلْقِ إِلَيْكُمْ وَ حِسَابُهُمْ عَلَيْكُمْ وَ فَصْلُ الْخِطَابِ عِنْدَكُمْ وَ آيَاتُ اللَّهِ لَدَيْكُمْ وَ عَزَائِمُهُ فِيكُمْ وَ نُورُهُ وَ بُرْهَانُهُ عِنْدَكُمْ وَ أَمْرُهُ إِلَيْكُمْ ...

... أَنْتُمْ الصَّرَاطُ الْأَقْوَمُ وَ شُهَدَاءُ دَارِ الْفَنَاءِ وَ شُفَعَاءُ دَارِ الْبَقَاءِ وَ الرَّحْمَةُ الْمَوْصُولَةُ وَ الْآيَةُ الْمَخْرُوجَةُ وَ الْأَمَانَةُ الْمَحْفُوظَةُ وَ الْبَابُ الْمُبْتَلَى بِهِ النَّاسُ مِنْ أَتَاكُمْ نَجَى وَ مَنْ لَمْ يَأْتِكُمْ هَلَكَ.^۱

... و حال آنکه شما نور خویان و هادیان نیکان و حجت‌های خداوند جبارید. خداوند با شما آغاز کرد و با شما ختم می‌کند، و به خاطر شما باران فرو می‌ریزد، و تنها برای شما آسمان را از این‌که بر زمین فرو افتد نگاه می‌دارد، مگر با اجازه خودش، و به وسیله شما اندوه را می‌زداید و سختی را برطرف می‌نماید و نزد شماست آنچه را بر رسولانش نازل نموده، و فرشتگانش به زمین فرود آورده‌اند و به جانب جدّ شما ...

... و شما اهل حقّ و سرچشمه آن هستید و میراث نبوت نزد شماست و بازگشت خلق به سوی شما، و حسابشان با شماست، و سخن جداکننده حق از باطل نزد شماست، آیات خدا پیش شما، و تصمیمات قطعی‌اش در شما و نور و برهانش نزد شماست و امر او متوجه شماست ...

... شما باید راه راست‌تر، و گواهان خانه فنا، و شفیعیان خانه بقا، و رحمت پیوسته، و نشانی انباشته و امانت نگاه داشته، و درگاه حقّی که مردم به آن آزموده می‌شوند، آن‌که به سوی شما آمد نجات یافت و هر که نیامد هلاک شد.

(ب) منابع

- ۱- بحرالعلوم، محمود، اصحاب امیرالمؤمنین، انتشارات حکمت (برای معلم)
- ۲- بحرالعلوم، محمود، اصحاب رسول اکرم (ص) - (۱ و ۲) انتشارات حکمت (برای معلم)
- ۳- جعفری، یعقوب، مسلمانان در بستر تاریخ، دفتر نشر فرهنگ اسلامی (برای معلم و دانش‌آموز)
- ۴- جعفریان، رسول، حیات فکری و سیاسی امامان شیعی، انصاریان (برای معلم و دانش‌آموز)
- ۵- روحانی، محمد، ایستاده در باد (تفسیر سوره احزاب)، همشهری (برای معلم و دانش‌آموز)
- ۶- شهیدی، جعفر، تاریخ تحلیلی اسلام، انتشارات علمی و فرهنگی (برای معلم و دانش‌آموز)
- ۷- صدر، محمدباقر، فدک در تاریخ، بنیاد بعثت (برای معلم و دانش‌آموز)

۱- فقیه من لا یحضره الفقیه، شیخ صدوق، ج ۲، ص ۶۱۵

- ۸- طباطبایی، محمدحسین، ولایت‌نامه، ترجمه همایون همتی، انتشارات امیرکبیر (برای معلم)
- ۹- عسکری، مرتضی، نقش ائمه در احیای دین، واحد تحقیقات اسلامی بنیاد بعثت (برای معلم)
- ۱۰- محدثی، جواد، تاریخ سیاسی ائمه، انتشارات مدرسه برهان (برای دانش‌آموزان)
- ۱۱- مدرسی، محمدتقی، امامان شیعه و جنبش‌های مکتبی، ترجمه حمیدرضا آژیر، بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس (برای معلم)
- ۱۲- مطهری، مرتضی، حماسه حسینی (جلد ۱۷ مجموعه آثار)، انتشارات صدرا (برای معلم و دانش‌آموز)
- ۱۳- مطهری، مرتضی، سیری در سیره ائمه اطهار، انتشارات صدرا (برای معلم و دانش‌آموز)
- ۱۴- نصیری رضی، محمد، تاریخ تحلیلی اسلام، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری (برای معلم)